Hoffmann István

A *Szentmárton* településnevek*

1. Szent Márton neve régi és mai magyar helynevek százaiban fordul elő. Az, hogy ez a mennyiség soknak vagy éppen kevésnek számít-e a magyar nyelvterület milliósra becsülhető helynévkincsében, természetesen nem ítélhető meg objektív kritériumok alapján. Az ilyen ügyekben való tájékozódást általában is megnehezíti az a körülmény, hogy a magyar nyelv helynévállományának egészéről sajnos ma sincs még csak megközelítőleg teljes képünk sem, noha egy ilyen névtár létrehozását idestova két évszázada sürgeti a magyar tudományosság. Ha pedig az egészről nincs átfogó képünk, természetesen az egyes részletekről is csak töredékes ismereteink lehetnek. Az itteni feladatomnál maradva: sajnálattal kell jeleznem, hogy a vizsgálat alá vett névcsoportot, a Szent Márton nevét tartalmazó helynevekét a fenti okok miatt a legjobb szándékom ellenére sem tudom a maga teljességében bemutatni.

2. Az a néhány száz helynév, amelyre a mostani vizsgálatom kiterjed, mint egy sajátos névtípus képviselője korántsem áll egyedül a magyar helynevek között. A *Szentmárton* településnevek első renden természetesen a más szentek nevéből alakult helynevekkel állnak kapcsolatban, olyanokkal, mint a *Szentpéter, Szentlászló, Szentendre, Szentgotthárd.* Ahhoz, hogy a névtípus távolabbi rendszerkapcsolatait is bemutassuk, rövid általános névtani, névtörténeti kitérőt kell tennünk.

A névadás és benne a helyeknek tulajdonnévvel való elnevezése ősi nyelvi, antropológiai tevékenység. Tulajdonnév és helynév nélküli nyelvet nem ismerünk, s ez arra utal, hogy a nyelvek legősibb állapotában is joggal feltételezhetjük nevek, így helynevek létezését is. A névadás az ember által gyakorolt tudatos tevékenység, amelynek fő célja a kommunikáció hatékonyságának biztosítása. A helynevek tehát nem véletlenszerűen születnek, hanem a nyelvhasználók mindenkori nyelvi igényeit szolgálják ki. Másfelől a nevek nem esetlegesek abban az értelemben sem, hogy keletkezésükkor nemcsak azonosító funkciót töltenek be, hanem a környező világ és a társadalom jellegzetes vonásait, körülményeit is rögzítik. A

---

* Előadásként elhangzott a Martinus pauper et dives — Szent Márton öröksége tudományos konferencián (Budapest, ELTE–Pannonhalmi Főapátság, 2016. április 14–15.).

A tanulmány az MTA–DE Magyar Nyelv- és Névtörténeti Kutatócsoport programja keretében készült.

neveket vallató tudomány, az onomasztika a neveknek éppen ezt a sajátosságát felhasználva igyekszik a régi korokból ránk maradt nevek nyelvi elemzésével nemcsak a letűnt korok nyelvéről, hanem a világ minél szélesebb köreiről is ismereteket szerezni. A helynevek különös érzékenységgel tükrözik keletkezésük korának társadalmát, kultúráját: így a nyelvek és népek nagy kultúraváltásait névrendszereik változása nagyon határozottan és szemléletesen mutatja.

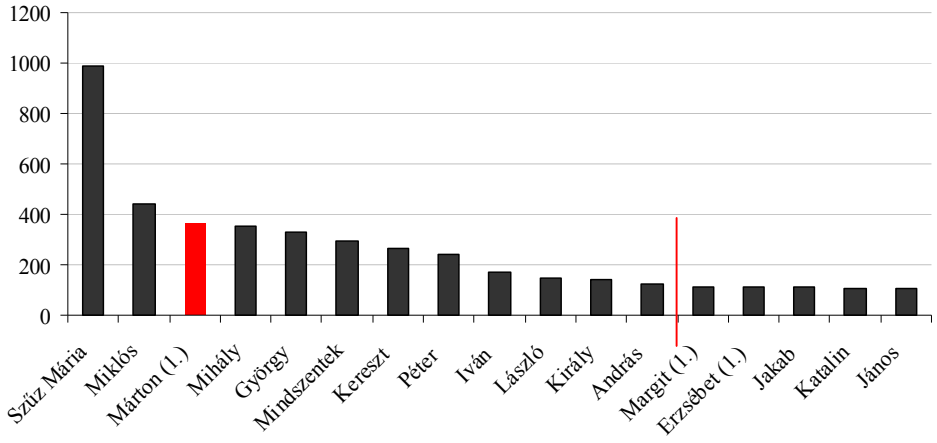
A magyarságnak a bő egy évezreddel ezelőtt, a honfoglalással megindult nagy kultúraváltási folyamata lényegét tekintve a nyugat-európai kultúrkörbe való bekapcsolódását jelentette. Ennek a kultúrának — főképpen a kultúra magasabb szféráinak: a tudománynak, a művészeteknek, a jogi és az iskolakultúrának — a legfontosabb közvetítője az egyház volt. Az egyház hatása határozottan megmutatkozik a korabeli, ezer évvel ezelőtti névkultúra változásában, különösképpen a személynévhasználat terén, de jelentősen érintette ez a hatás a magyar helynévrendszert is.

Az egyház tevékenységével kapcsolatba hozható helyneveket a névkutatás az egyházi helynevek kategóriájába sorolja be. Ezek körét néhány nagyobb nyelvi-szemantikai kategória képviseli (ehhez lásd KNIEZSA 1943–1944: 129–132, MIKESY 1967, MEZŐ 1996: 23–24). A névrendszer egészét tekintve ezek közül kétségkívül a templom titulusára utaló ún. patrocíniumi helységnevek a legjelentősebbek: a *Szentmihály, Boldogasszony, Mindszent, Szentkereszt* és társaik. Az egyház birtokosi szerepe fejeződik ki egyes további nevekben: *Püspöki, Apáthida, Pap, Baráti, Káptalantóti, Prépostfalva.* De más egyházi személyek is lehettek települések névadói, mint például a *Monohréte, Remete, Dusnok, Harangozó* településnevek esetében. Maga a templom vagy más egyházi épületek is szolgálhattak a névadás alapjául: *Fehéregyház, Veresegyház, Kerekegyház, Kápolna*, *Pétermonostora.* Ezekre az építményekre meglévő helynevekhez kapcsolódó jelzői előtagok is utalhattak: *Egyházaskesző, Kápolnásnyék, Monostorpályi, Tornyospálca, Kéttornyúlak.*

E gazdag névkincsből itt a továbbiakban csak azzal a névtípussal foglalkozom, amelyikbe a *Szentmárton* nevek is beletartoznak: a templomcímből alakult helységnevek csoportjával. Ebben az áttekintésben igen gazdag névtudományi kutatási előzményekre támaszkodhatom, amelyből előzetesen is kiemelendő MEZŐ ANDRÁS munkássága, aki idevágó kutatásait A templomcím a magyar helységnevekben című munkájában foglalta össze (1996). E monográfia inspiráló hatására megélénkült a névtípus kutatása: ebből TÓTH VALÉRIA eredményei említendők elsősorban, aki többek között a patrocíniumi településnevek európai kapcsolatait mutatta be egy 10 külföldi szerző dolgozatait tartalmazó angol nyelvű tanulmánykötetben (Parociny Settlement Names in Europe; 2011a, valamint 2011b, lásd továbbá 2007, 2008, 2010). Mellettük érdemben szólt hozzá a problémához SZENTGYÖRGYI RUDOLF (2013, 2014) és HOFFMANN ISTVÁN (1998, 1999) is több dolgozatában. A névcsoportot érintő kutatások sok kérdést tisztáztak és sok-

féle megvilágításba is helyeztek, valamint a tudományos kutatómunka lényegéből fakadóan számos olyan problémát is fölvetettek, amelyek megoldása a jövő kutatóira vár. Az eredményeket és a nyitott kérdéseket a továbbiakban a *Szentmárton* nevek példáján igyekszem bemutatni.

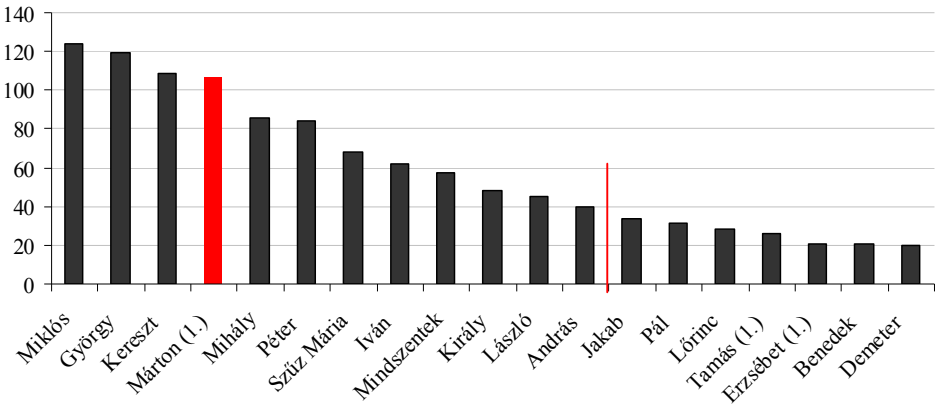
3. Elsőként a templomtitulusoknak és a belőlük lett településneveknek a viszonyát kell megvizsgálnunk. A templomokat, monostorokat védőszent oltalmába szokás ajánlani. E patrónusokat a legkorábbi okleveles forrásaink is meglehetős gyakorisággal emlegetik. A források idevágó anyagának egybeállítását ugyancsak MEZŐ ANDRÁSnak köszönhetjük (Patrocíniumok a középkori Magyarországon, 2003), aki csaknem 5700 templom, kápolna stb. titulusának említéseit mutatja be munkájában. Ezek névadójaként több mint másfél száz szent neve szerepel. A nevek harmada azonban csupán egyetlen templom névadójaként áll, további harmada pedig tíznél kevesebb templom oltalmazójaként tűnik föl. A leggyakoribb félszáz szentnév az összes templomcím mintegy 95%-át adja, közülük száznál több templom névadójaként az alábbi ábrán bemutatott 17 név szerepel.

1. ábra. *A templomcímként szereplő leggyakoribb titulusok a középkori Magyarországon*

A leggyakoribb magyarországi titulus *Szűz Mária* neve, amely csaknem ezer templom megnevezésében fordul elő, azaz csaknem minden hatodik ismert dedikáció az ő javára történt. Ebben a gyakorisági listában *Szent Márton* neve a harmadik helyen szerepel: a tours-i püspök oltalmába 336 templomot ajánlottak, három továbbit pedig a vele azonos nevet viselő, vértanúságot szenvedett római pápa tiszteletére neveztek el. A templom oltalmazójának megválasztását befolyásoló tényezők kutatásában nem a nyelvészeti onomasztika, hanem főképpen az egyháztörténet illetékes, ám a szóba jövő motívumok körét értő módon foglalta össze és mutatta be MEZŐ ANDRÁS a fentebb már említett munkájában (1996: 37–41).

A középkori Magyarországról MEZŐ 1390 olyan nevet tárgyal, amely patrocíniumból alakult. Ez azt jelenti, hogy majdnem minden negyedik temlpomcímből településnév is létrejött.[1] A mintegy 20 ezerre tehető középkori településnévnek pedig mintegy 7%-át teszik ki az ide tartozó nevek, vagyis minden 14–15. lakott hely szentnévből alakult nevet viselt (vö. HOFFMANN 1998: 111–112). Az ide tartozó leggyakoribb településneveket mutatja be az alábbi grafikon (itt a 20 fölötti előfordulással szereplő 19 különböző nevet ábrázoltam).

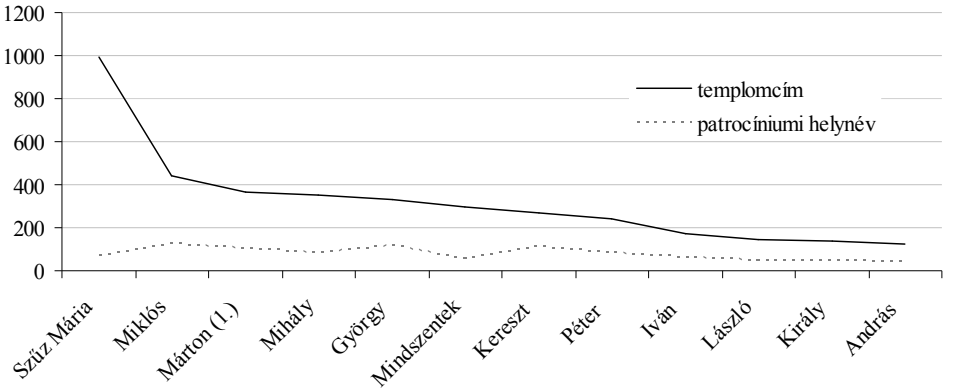

2. ábra. *A leggyakoribb patrocíniumi településnevek a középkori Magyarországon*

Ha a két névlistát összevetjük, azt látjuk, hogy az első 12 helyen ugyanazok a nevek szerepelnek, s csupán ezek sorrendjében mutatkozik némi eltérés. *Szentmárton* nevet 104 település viselt, s ezzel a név a negyedik leggyakoribb patrocíniumi településnév. A két tulajdonnévfajtának, a templomtitulusként álló és a belőle alakult településneveknek a kapcsolata első megközelítésben elég egyértelmű, előre jól megjósolható összefüggést mutat: a nagyobb számú templomcímből általában abszolút értékben is több helynév alakult (lásd a 3. ábrát). Ez a megfelelés azonban távolról sem mondható mechanikus kapcsolatnak. Reálisabb képet nyújt a két kategória összefüggéséről a patrocíniumokból keletkező településnevek relatív gyakorisága. Ha a statisztikailag nem értékelhető 1-2 előfordulással adatolható neveket nem vesszük figyelembe, azt látjuk, hogy például 6 *Szent Dénes*-ből 6 településnév alakult, 7 *Szent Ábrahám*-ból pedig 5. Ezek azonban kiugró esetek, s a településnévvé válás magas aránya az adatolás bizonyos fokú esetlegességéből is adódhat. Ezt a kockázati tényezőt csak a jóval gyakrabban előforduló nevek egybevetésével szűrhetjük ki valamelyest. A fenti diagramokon

[1] Ezt az arányt persze csak statisztikai átlagnak tarthatjuk, mivel — amint azt fentebb jeleztem — távolról sem ismerünk minden középkori templomot és települést. Ismereteink hiányosságát jelzi például az, hogy vannak olyan településneveink, amelyek névadóját nem tudjuk templomcímként közvetlenül adatolni — mint például a Szepes vármegyei *Szentjost* esetében (MEZŐ 1996: 108) —, noha más módon az ilyen nevek csak rendkívül ritkán jöhettek létre.

bemutatott 12 leggyakoribb név relatív gyakoriságát vizsgálva néhány további jellegzetesség is szembetűnik.

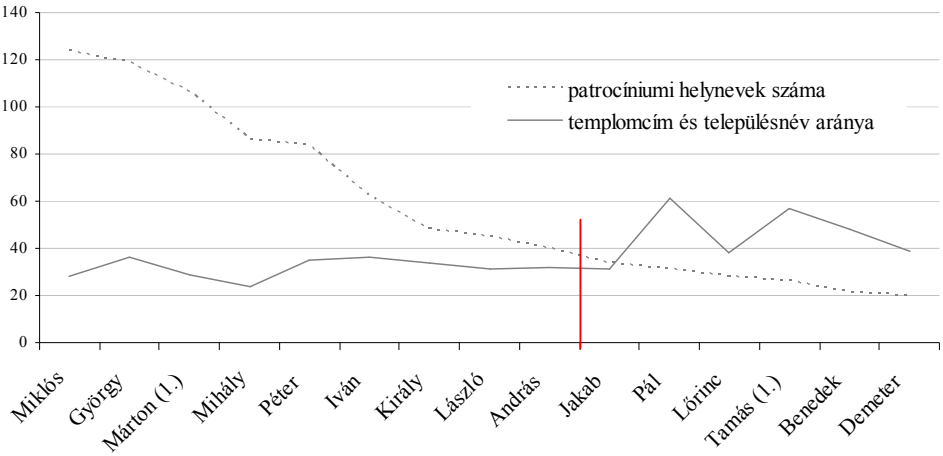

3. ábra. *Templomtitulusok és belőlük alakult patrocíniumi településnevek a középkori Magyarországon*

Legfeltűnőbb az a sajátosság, hogy a messze leggyakoribb *Szűz Mária* patrocíniumból mindössze 68 településnév alakult, ami a templomcímeknek csupán a 7%-a. Hasonlóan alacsony arányban keletkeztek temlopmcímként egyébként gyakori más nő szentek nevéből is településnevek: a *Szent Katalin* és a *Szent Anna* esetében 10-10%, a *Szent Margit* neveknél 15%, a *Szent Erzsébet*-nél pedig 19% ez az arány. Ez a jellegzetesség a patrocíniumi településnevek névrendszertani kapcsolataival világítható meg leginkább. A szentek nevéből alakult településnevek többnyire ugyanúgy metonimikus úton váltak településnévvé, mint ahogyan a régi magyar településnévrendszer egyik jellegzetes típusa, az ún. puszta személynévből alkotott helynevek is keletkeztek. Ez utóbbiak főleg a település birtokosának a nevét viselték, s e funkcióban érthető módon jórészt férfinevek álltak, női nevek csak elvétve szerepeltek. Ez a körülmény pedig valamelyest gátat jelenthetett a női szentek nevének településnévvé válásában is.[2]

A leggyakoribb nevek között a relatív gyakoriság tekintetében szélső értéket képvisel még a *(Szent) Kereszt* és a *Mindenszent(ek),* amelyekből 41, illetve 19%-ban alakult helynév. Ugyanez mondható el a templomtitulusként ugyancsak gyakori nem személynévi jellegű *(Szent) Trinitás* és *(Szent) Lélek* patrocíniumokról is (6, illetve 19%). Ha a gyakori patrocíniumi településnevek között immár csak a prototipikusnak tekinthető férfi szentek neveit vesszük figyelembe, az alábbi összefüggést láthatjuk.

[2] A patrocíniumi és a puszta személynévi helynevek rendszerkapcsolatát mutatja egyébként az ide tartozó neveknek az egyik csoportból a másikba történő, oda-vissza zajló átvonódása is. Erről az alábbiakban még szólok.

4. ábra. *A férfi szentek nevéből alakult patrocíniumi helynevek relatív gyakorisága*

A leggyakoribb 12 névből (a *Szűz Mária,* a *Mindenszentek* és a *Szent Kereszt* elhagyásával) itt megmaradt 9 név 24 és 36% közötti gyakoriságot mutat, azaz e körben minden 3-4. templomnévből keletkezett településnév. Ezek között szerepel a *Szent Márton* is, amelynél a patrocíniumok 29%-ából alakult településnév. Ha az ugyancsak gyakori, a 2. ábrán szereplő további neveket (*Szent Jakab, Szent Pál* stb.) is megvizsgáljuk, akkor ezeknél jóval magasabb, 31 és 61% közé eső relatív gyakorisági értékeket találunk. Mivel magyarázható ez a szignifikáns különbség? A templom patrónusának megválasztásában külső korlátok nemigen érvényesülnek — ezt igazolja a *Szűz Mária* rendkívüli népszerűsége is —, a helynevek esetében azonban egy fontos korlátozó körülménnyel számolni kell. A településnevek legfőbb funkciója az azonosítás, ami egyben a más helységnevektől való elkülönítést is jelenti. Az azonos nevűség bizonyos, a korra is jellemző lokális határokon belül zavarja e helynévi funkció érvényesülését, ezért azonos nevű települések jobbára csak egymástól olyan távolságban léteznek, ahol ez a névazonosság már nem okoz gondot a beszélők számára. Ezt a jelenséget BÖLCSKEI ANDREA széleskörű településnévi anyagon mutatta be A magyar településnevek korrelációs rendszerének alakulása a természetes névadás korszakában című munkájában (2010). Ez a lokális korlátozottság fékezi le tehát azt a folyamatot, hogy a leggyakoribb templomcímekből még több településnév váljon, s ennek a következménye az is, hogy a leggyakoribb nevek után következő névcsoportból relatíve több (ám abszolút értékben kevesebb) helynév jött létre.[3]

4. Az eddig elmondottak alapján a *Szent Márton* névről azt állapíthatjuk meg, hogy a középkori magyar kultúrában mind templomtitulusként, mind pedig egy jellegzetes helynévtípusnak, a patrocíniumi településneveknek gyakori előfordulá-

[3] Ez a körülmény is gátolhatta a *Szűz Mária* templomcím nagyobb arányú településnévvé válását.

sú tagjaként fontos szerepe volt a magyar tulajdonnevek rendszerében. A név viszonylag gyakori előfordulása, gazdag adatolhatósága lehetővé teszi azt is, hogy a középkori Magyarországon való elterjedtségét is megvizsgálhassuk.

1. térkép. Szentmárton *településnevek a középkori Magyarországon*[4]

A *Szentmárton* helynevek elhelyezkedése egyértelműen kirajzol bizonyos sűrűsödési területeket: messze legtöbb ilyen név Délnyugat-Magyarországon található, ahol öt egymással szomszédos vármegye (Baranya, Somogy, Zala, Vas és Körös) területén 39 *Szentmárton* település feküdt, az összes magyarországi név több mint egyharmada. Észak és kelet felé haladva egyre kevesebb ilyen nevet találunk, az ország északi, északkeleti és középső, Tisza menti részein pedig jó néhány vármegyében egyet sem. Viszonylag több név fordul elő még az erdélyi részeken is. Vajon hasonló eloszlást mutatnak-e a *Szent Márton* patrocíniumok?

Az előzőhöz viszonyítva a 2. térkép viszonylag kiegyensúlyozottabb képet mutat. Ezt jelzi az is, hogy míg *Szentmárton* településnevet 33 vármegyében nem találunk, addig a patrocínium csak 16 vármegyéből nem adatolható. A nevek súlyponti térsége itt is az ország délnyugati részére esik, de a fent említett 5 vármegyében a Szent Márton templomcímeknek csak az egynegyede szerepel (szemben a fenti bő egyharmaddal). Szembetűnően sok temlomot szenteltek Márton tiszteletére az északi, északnyugati térségben is, noha ott helynevekben a név — amint azt láthattuk — igen ritkán fordul elő.

[4] A településeket jelölő szimbólumok nem adnak pontos lokalizálást, csupán a kérdéses megyébe való tartozásra utalnak.

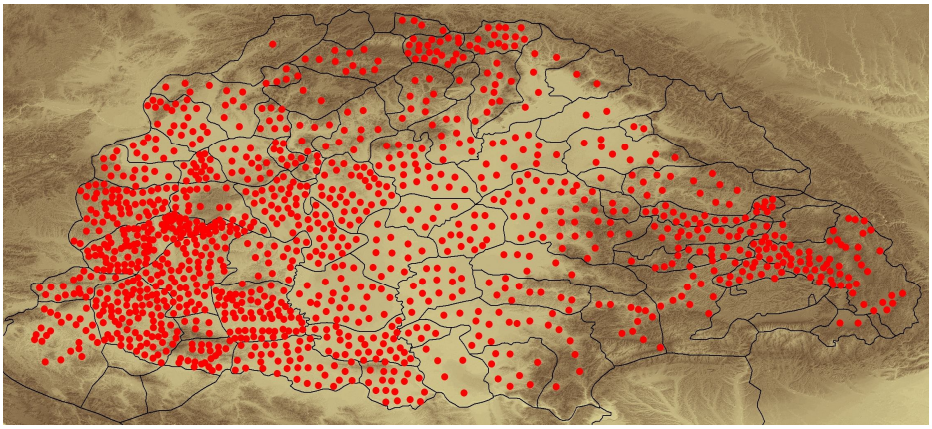
2. térkép. Szent Márton *patrocíniumok a középkori Magyarországon*

Ha mármost a két térképlapot összevetjük, és megvizsgáljuk, hogy a patrocíniumokból milyen arányban váltak településnevek, az alábbi képet kapjuk.

3. térkép. *A* Szent Márton *patrocíniumok és a belőlük alakult településnevek aránya*

A térkép lényegében véve ugyanazt az összefüggést mutatja, mint amit a patrocíniumok és a belőlük alakult településnevek mennyiségi viszonyairól általában is megállapítottunk: a nagy névsűrűség gátat szab a névtípus terjedésének. A *Szentmárton* nevek délnyugat-magyarországi gócában a templomcímekből 40% körüli arányban alakultak településnevek. Erdélyben és a Partiumban, ahol mérsékelten, de viszonylag egyenletesen jelen vannak e nevek, ennél jóval magasabb arányban váltak a patrocíniumok településnévvé. Szélsőségesen magas értékeket pedig északon és délen találunk, ahol — ha van egyáltalán — igen kevés *Szentmárton* név adatolható. Ha mindezt összevetjük azzal a területi képpel, amelyet TÓTH VALÉRIA rajzolt meg a patrocíniumi településnevek lokális jellegzetességeiről (2010, 2011b: 188–192), akkor azt tapasztaljuk, hogy a *Szentmárton* nevek tökéletesen belesimulnak ebbe az általános képbe.

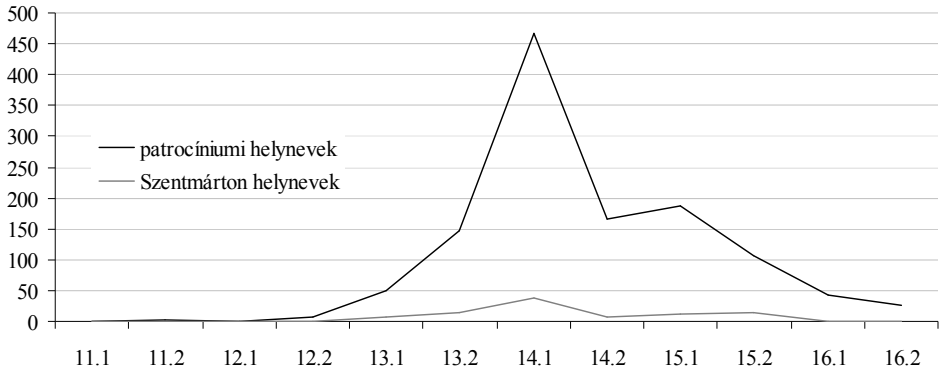

4. térkép. *Patrocíniumi településnevek a középkori Magyarországon*
(Forrás: TÓTH V. 2011b: 189)

A sűrűsödési pontok az összes név esetében ugyanúgy a délnyugati és kisebb mértékben a keleti területeken mutatkoznak, ahogyan azt a *Szentmárton* településnevek esetében is láttuk. Nem minden alap nélkül merülhet fel bennünk az a gyanú, hogy ez az egyenetlen eloszlás vajon nem maguknak a magyarországi településeknek az egyenetlen elhelyezkedéséből adódik-e. Tudjuk jól ugyanis, hogy míg például a Dunántúl déli és nyugati részein a középkorban meglehetősen sűrű volt a településhálózat (és ma is az ezeken az aprófalvas területeken), addig például az Alföld térségét (ahogyan ma is) jóval ritkább megtelepültség jellemezte. Ezt a gyanút azonban TÓTH VALÉRIA a fentebb idézett munkájában gyakorisági mutatók összevetése révén minden kétséget kizáróan eloszlatta (2010: 137). De hasonló megállapításra juthatunk akkor is, ha példaképpen Baranya és Abaúj vármegye településnév-állományát más módszerrel vetjük össze. Baranya több mint 500 települése közül 71 visel patrocíniumi nevet (14,2%), 9 pedig *Szent Márton*-ról kapta a nevét (1,8%). Abaúj csaknem 300 településéből mindössze

11-nek van patrocíniumi eredetű megnevezése (3,66%), és csupán egyetlen egy *Szentmárton* található közöttük (0,36%). Mindez azt jelzi, hogy a településhálózat sűrűségétől függetlenül a délnyugaton fekvő Baranya vármegyében — az összes ottani településnévhez viszonyítva — négyszer-ötször olyan gyakoriak a patrocíniumi településnevek (és köztük a *Szentmárton* nevek), mint az északkeleti területen lévő Abaúj vármegyében.

5. A továbbiakban a *Szentmárton* településnevek feltűnésének időrendjét vizsgálom meg. Az első adat a névre Bodrog vármegyében jelentkezik (amely azonban biztosan nem azonosítható a vármegyebeli két ilyen nevű későbbi település valamelyikével): 1192/1372/1425: villa *Sancti Martini* (Gy. 1: 729), ám ahogyan látható is, az adat többször átírt oklevélből való. Az első eredetiben fennmaradt dokumentumból a Zágráb megyei 1209: terra *Sancti Martini* (MEZŐ 1996: 157) adatolható, de ez a maga nemében igencsak korai fecskének számít, mivel majd csak a 13. század közepétől követik nagyobb számban az eredetiben fennmaradt *Szentmárton* előfordulások. Az első említések időbeli feltűnését mutatja az alábbi grafikon. Ezt ismétcsak az összes patrocíniumi településnév időrendjével érdemes összevetnünk, amiben ugyancsak TÓTH VALÉRIA eredményeire támaszkodhatunk (2011b: 186–188).

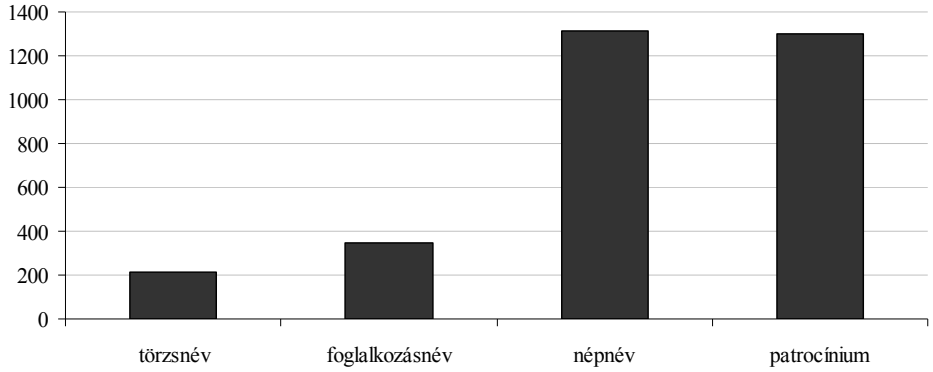
5. ábra. *A* Szentmárton *településnevek és a többi patrocíniumi településnév első adatai*

A *Szentmárton* nevek görbéje az összes patrocíniumi településnévéhez képest meglehetősen lapos ugyan, hiszen az 1390 névből csupán 104 tartozik ide (azaz az összes patrocíniumi név 7,5%-a), annyi azonban kitűnik belőle, hogy a névadás időbelisége a *Szentmárton* nevek esetében a patrocíniumi nevek általános kronológiai folyamatát követi.

A patrocíniumi településnevek kronológiai viszonyait érdemes összevetni más, rokon jellegű településnév-típusok időbeli megjelenésével is.[5] Az alábbiakban e ne-

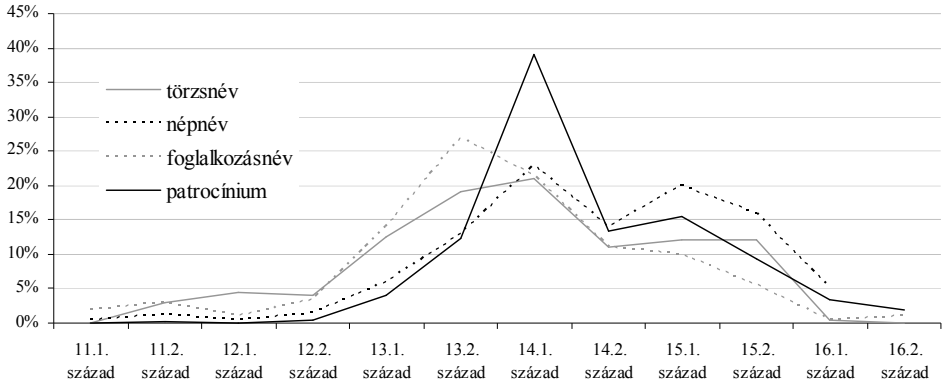
[5] Ideális esetben azt kellene megvizsgálnunk, hogy az egyes típusokba tartozó nevek mikor jöttek létre, ám erről az esetek óriási többségében még csak közvetett információink sincsenek.

veket három jellegzetes régi magyar településnév-csoporttal hasonlítom össze: a törzsnévi, a népnévi és a foglalkozásnévi eredetű településnevek közös sajátossága, hogy az adott helységben élő népességre utalnak. Érdemes megtekintenünk, összességében hány név adatolható e négyféle névtípusban az ómagyar korban.

6. ábra. *Egyes településnév-típusok előfordulása Magyarországon a 11–16. században*

A fent említett további három településnév-típus kronológiai görbéjét RÁCZ ANITA rajzolta meg (2015a, 2015b, 2016a, 2016b: 103–181), TÓTH VALÉRIA pedig a patrocíniumi településneveket ábrázolta ilyen szempontból (2011b: 187). E vizsgálatok eredményét egyesítve az alábbiakat láthatjuk.

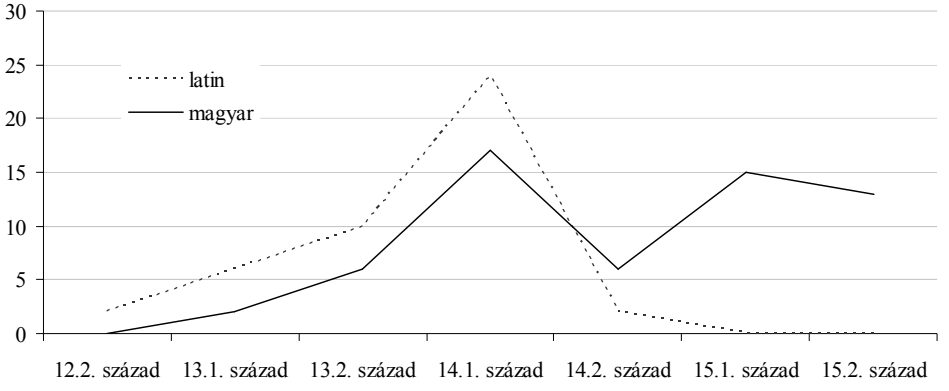
7. ábra. *Korai magyar településnév-típusok kronológiai viszonyai*[6]

Ezért be kell érnünk azzal, hogy a forrásokban való első feltűnésüket vetjük össze, noha tudjuk, hogy az adatolás számos véletlenszerű körülménytől függ. Ezek a véletlenek azonban egyformán érintik az összes névtípust, így az összevetés, ha nem is a névkeletkezés abszolút időrendjét, de a relatív kronológiáját valós módon tükrözi. (E kérdéskörhöz lásd RÁCZ A. 2016a.)

[6] A fél évszázadonként mért értékek azt mutatják meg, hogy az egyes névtípusok összes névpéldányából milyen arányban jelennek meg az adott időszakban az egyes helynevek.

A görbék jól mutatják, hogy bár az elemzett négy névtípus közül a patrocíniumi településneveké a két nagyobb elemszámú csoport egyike, e nevek előfordulási gyakorisága a 13. század második feléig alatta marad a másik három névtípusénak, akkor azonban egy évszázadon át nagy számban tűnnek fel ilyen helynevek.[7]

6. A *Szentmárton* nevek első előfordulásait vizsgálva azt tapasztaljuk, hogy az adatok meglehetősen gyakran szerepelnek latin nyelven: a 104 településnévből 44-et említenek először ilyen formában, azaz a nevek 42%-át. Igaz, általában sem ritka jelenség, hogy az oklevélírók latin nyelven rögzítik a magyar helyneveket (ehhez lásd HOFFMANN 2004): a Dunát szinte csakis *Danubius*-ként említik, (Székes)Fehérvár neve pedig az első híres, Tihanyi alapítólevélbeli említését *(feheruuaru rea meneh hodu utu rea)* követően évszázadokig nem szerepel újra magyar nyelven (HOFFMANN 2010: 138). Ez az eljárás HOFFMANN ISTVÁN (2004: 25) és TÓTH VALÉRIA (2007: 409–413, 2008: 220–226) megfigyelése szerint különösen gyakori a patrocíniumi településnevek esetében. SZENTGYÖRGYI RUDOLF azonban óvatosságra int ebben a kérdésben, mivel szerinte a templomtitulusként való előfordulások — amelyek csakis latin nyelvűek voltak a középkorban — és a településnévként való említések könnyen összetéveszthetők, s ez ahhoz vezethet, hogy túlértékeljük a latin formák gyakoriságát ez utóbbiak körében (2013: 161–163). A figyelmeztetést jogosnak kell tartanunk, s a vizsgálatban valóban kellő óvatossággal kell eljárnunk, ám a *Szentmárton* nevek esetében mégis csak azt látjuk, hogy az első említések csaknem fele latinul történik. Még pontosabb képet kaphatunk a két nyelv viszonyáról akkor, ha az adatok időbeli előfordulásait is figyelembe vesszük.

8. ábra. *A* Szentmárton *településnevek első említései magyar és latin nyelven*

[7] A 14. század első felében más névtípusok esetében is megjelenik egy-egy kisebb adatolási csúcs: ezt kétségkívül befolyásolják az adatolás külső feltételei, jelen esetben ugyanis az 1332–1337 között keletkezett pápai tizedjegyzék az egész ország területéről bőséggel tartalmaz — igaz, kevésbé megbízható — adatokat. Mindez azonban nem érinti a különböző névtípusok egymáshoz viszonyított, relatív kronológiáját.

A két görbe világosan jelzi, hogy a latin nyelvű változatok egészen a 14. század második feléig többségben vannak, ezt követően viszont alig látunk az első említések között latin nyelvű formákat.

7. A névtípusnak ez a más névtípusokhoz viszonyított későbbi megjelenése és népszerűsége abban is megmutatkozik, hogy a patrocíniumi településnevek gyakran lépnek már meglévő helynevek helyébe. A Veszprém megyei *Filej* falut 1257/1772-ben említik először *Fyley* formában, később, 1420-ban már *Zenthmarthon*-ként szerepel (MEZŐ 1996: 157, VeszprHtLex. 1: 152, 363). A Fejér megyei *Lovász* (1320>1409: terre *Louaz*) vagy *Lovászfölde* (1324>1409: possesio *Lowazfelde*) később *Szentmárton* nevet visel (1324/1409: *Zenthmarton,* MEZŐ 1996: 154). Győr vármegyében, a Pannonia Szent hegyén ([1237–1240]: *Mons Sacer Pannonie,* Gy. 2: 633) álló, Szent Márton tiszteletére rendelt monostor (1002/+1001/[XII. sz.]: *monasterio Sancti Martini* in monte supra Pannoniam, Gy. 2: 626) alatt fekvő *Alsok* nevű falunak ([1237–1240]: in predio *Olsuc,* Gy. 2: 633) a Szent Márton tiszteletére emelt plébániáját 1102-ből említik a pápai birtokmegerősítések (Gy. 2: 633), később pedig maga a falu is ezen a néven tűnik föl (1350: *Zentmarton,* MEZŐ 1966: 154). A két név azonban még sokáig egymás mellett élt, ahogyan ezt a 15. század végéről való említésben is láthatjuk: 1480: *Alsok,* alio nomine *Zenthmarton* (uo.).

A vagylagosan említett névváltozatok közül a fentiek alapján még az olyan esetekben is jó okkal tarthatjuk későbbieknek a patrocíniumi eredetű településnevet, amikor azt a másik névnél korábban említik, mint például a Torda vármegyei *Régen,* más néven *Szentmárton* esetében (1339: *Scenthmarton,* 1362: *Regun* alio nomine *Scenthmartun,* MEZŐ 1996: 156).

A névváltozás, főleg a településnevek olyan természetű változása, amelyben a régi és az új névforma szemantikai-nyelvi tekintetben teljesen független egymástól, nyilvánvalóan kommunikációs zavarral jár, mivel sérti a helynév alapvető azonosító funkcióját. Így eléggé súlyos érdeknek kell fűződnie ahhoz, hogy egy-egy településnevet ilyen módon átalakítsanak, s ebben többnyire külső hatások (például a tulajdonjog változása) játszottak közre. A patrocíniumi településneveknél arra gondolhatunk, hogy maga az egyház szorgalmazhatta az efféle névváltoztatásokat.

Ahogyan az eddig bemutatott névelőfordulások is jelezték, a *Szent Márton* templomcím — a többi patrocíniumhoz hasonlóan — az esetek döntő többségében metonimikus úton, mindenféle képző vagy a hely fajtáját megjelölő, a hely település jellegére utaló földrajzi köznév nélkül, önmagában vált településnévvé. Ritkábban azonban előfordulnak másféle névalakulások is.

Baranya vármegyében *Szentmártonfalva*-ként tűnik föl egy település (1409: *Zenthmarthonfalwa,* MEZŐ 1996: 153), s ugyanilyen néven szerepel egy Vas vármegyei falu is (1422: *Zanthmarthonfolua,* MEZŐ 1996: 157), a későbbi Rá-

baszentmárton. Zalában pedig *Szentmártonföldé*-t említenek (1481: *Zenthmarthonfeldew,* MEZŐ 1996: 157). A Nagykunság területén az ottani településnevekre jellemző *szállás* utótaggal áll egy helység neve: 1477: *Zenthmartonzallasa* (MEZŐ 1966: 155). E nevek — a többi patrocíniumi településnév sajátosságaiból következtetve — lehetnek elsődleges alakulásúak is, de létrejöhettek egy eredetibb *Szentmárton* névformából is. Ilyen lehetett a Bihar megyei 1321: *Scentmartun,* amely átmenetileg *Szentmártonfalva*-ként szerepel (1388: *Zenthmartonfalua,* MEZŐ 1966: 153), később pedig 1799: *Berettyó Szent Márton* alakban állandósul a neve (FNESz.). A Veszprém megyei Somló hegy közelében fekvő *Szentmárton*-t (1367: *Zenthmarton*) *Szentmártonfölde*-ként is szerepel (1409: *Zenthmarthonfewlde,* MEZŐ 1996: 157), és a fentebb már említett *Filej*-nek is ismerjük 1479: *Zenthmarthonfewldew* (uo.) névváltozatát.

A településnevek változásának sajátos — de a patrocíniumi településnevek között egyáltalán nem ritka (vö. TÓTH V. 2008: 68–69) — módjaként találkozhatunk olyan névformákkal is, amelyekben a templomcím meglévő helységnévvel kapcsolódott össze. Ez többféle nyelvi szerkezetben is megvalósulhatott. Egyes nevekben a korábbi településnév a *Szentmárton* jelzőjeként szerepel. A Körös vármegyében 1256-ban feltűnő *Kamarja* település *(Camaria)* később *Kamarjaszentmárton*-ként jön elő (1412: *Kamaryazenthmarton,* MEZŐ 1996: 155). A Zala megyei *Kebele* faluban már a 13. században Szent Márton tiszteletére emelt templom áll (1271: *kebele* […] in qua *ecclesia sancti Martini* esse dicitur), később pedig magát a települést is *Kebele(i)szentmárton*-ként említik (1338: *Kebeleyscenthmartun,* 1407: *Keebelezenthmartun,* MEZŐ 1996: 157–8). A Bodrog vármegyében fekvő *Tízház* (1384: *Thyzhaz*) pedig *Tízházszentmárton*-ként is szerepel (1346: *Tyzhazscenmartun,* MEZŐ 1996: 153).

Más esetekben az új névben a szentnév áll a korábbi településnév jelzőjeként. A 14. század elején feltűnő Erdélyi Fehér vármegyei *Torjá*-t (1307: *Thorya*) később *Szentmártontorja* néven említik (1479: *Zenthmarton Thorya,* MEZŐ 1996: 154), A Bars megyei *Füss* pedig *Szentmártonfüss*-ként (1430: *Zenthmartonfys,* MEZŐ 1996: 153) szerepel. A Pest környéki *Káta* (1221/1550: *Katay*) *Szentmártonkáta*-ként jön elő (1426: *Zenthmarthonkatha*), ám más forrásokban *Szentmártonkátája*-ként is adatolható (1390: *Sentmartonkataya,* MEZŐ 1996: 155). Az utótagjukon birtokos személyraggal ellátott helynévformák nem számítanak ritkának a patrocíniumi helynevek körében, és a *Szentmárton* nevek között is találunk rá további példákat. A Doboka megyében lévő *Macskás* falu (1283/1414/1568: *Machkas*) később a *Szentmártonmacskása* nevet viseli (1440: *Zenthmarthonmachkasa,* MEZŐ 1996: 154). Az Esztergomhoz közeli *Mány* (+1082/[13. sz.]: *Man*) *Szentmártonmánya* alakban (1341: *Scentmartunmania*) tűnik fel, sőt később a birtokos személyrag kétszeresen is szerepel a név végén: *Szentmártonmányája* (1402: *Zentmarthonmanyaia,* MEZŐ 1996: 154).

A templomcímek felhasználásával gyakran az egy-egy birtoktesten belül létesülő és egymástól elkülönülő falvakat jelölték meg. Így történt ez a fent említett *Káta* esetében is, amely eredetileg a Káta nemzetség Zagyva és Tápió között fekvő birtokait jelölte (GYÖRFFY GYÖRGY szerint kistáj megnevezéseként, Gy. 4: 526), a 15. században viszont már négy faluját említik: 1390: *Sentmartonkataya,* 1426: *Boldogazonkatha,* 1473: *Zenthlewrynczkathaya,* 1473: *Zenththamaskathaya* (MEZŐ 1996: 248).

E birtokos személyragos formák létrejöttét egyrészt más, hasonló szerkezetű nevek modellhatása is magyarázhatja — amely hatás a helynévrendszer egyik legfontosabb alakító tényezője —, másrészt azonban tükrözheti azt a középkori jogfelfogást is, mely szerint a kérdéses település az adott szentnek nemcsak az oltalmát élvezi, hanem ténylegesen is a tulajdonát képezi (vö. SZENTGYÖRGYI 2013: 158). Hasonló szemlélet a korábban említett *Szentmártonfalva-, Szentmártonfölde*-típusú nevek mögött is meghúzódhatott. Mindamellett az is kétségtelen, hogy a hasonló szemantikai tartalmat kifejező különböző helynévszerkezetek csupán a névalkotó nyelvi eszközök divatjában, területre és korra jellemző névadási formáiban térnek el egymástól. Jól mutatja ezt a 13. századtól ismert Heves vármegyei *Réde* (+1275/[14. sz.]: *Rede*) példája, amelynek *Rédeszentmárton* (1415: *Redezenthmarthon*) és *Szentmártonréde* (1410: *Zenthmarthonrede*), sőt *Szentmártonrédéje* (1415: *Zenthmartonredeye,* MEZŐ 1966: 154) változatát is ismerjük. Ez az eset egyúttal arra is rávilágít, hogy a különféle névváltozatok egymás mellett, egy időben is használatosak voltak, s jelezhették az élőnyelvi használatuk kiforratlanságát, de utalhatnak arra is, hogy az oklevélszerzők maguk is keresték — olykor talán más helynevekhez is igazodva — a nevek rögzítésének legalkalmasabb formáját.

8. A régi magyar településnevek a honfoglalást követő évszázadokban funkcionális-szemantikai tekintetben jórészt egyrészes nevek voltak (vö. HOFFMANN 2010: 227, KOVÁCS É. 2015: 199–203). Annak ellenére, hogy két lexémából állnak, ilyenek a *Szentmárton* nevek is, mivel az általuk jelölt helyről csupán egyetlen információt közölnek, azt tudniillik, hogy az adott településen Szent Márton tiszteletére emelt templom áll. Mivel azonban már a középkorban is sok azonos nevű település létezett akár viszonylag közel is egymáshoz, szükség lehetett e nevek elkülönítésére, ami leginkább a településnévhez kapcsolt jelzői szerepű előtaggal valósulhatott meg (vö. BÖLCSKEI 2005). A *Szentmárton* nevek között akár olyanok is lehettek, főképpen e nevek népszerűsége és nagy száma miatt, amelyek eleve ilyen kétrészes névként jöttek létre. Erre esetleg korai említésekből következtethetünk, amelyek az esetek nagy többségében a jelző nélküli *Szentmárton* változatokkal váltakozva tűnnek föl. Az ilyen kettős szereplések a (távolabbi) környékbeli és a helybeli névhasználat kettősségét is mutathatják: az adott helyen ugyanis — ahogyan később és ma is — az egyrészes névformák is elégségesek a

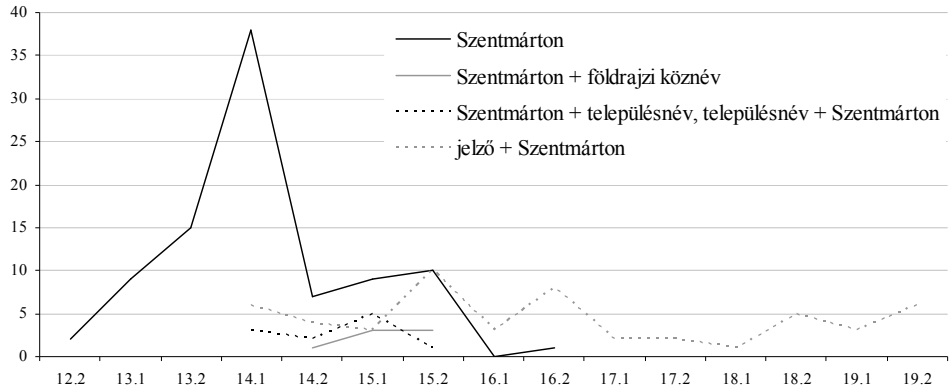
tulajdonnévi funkció maradéktalan ellátásához. A jelzővel összekapcsolt patrocíniumi településnevek elsődleges keletkezése főként olyan területeken valószínűsíthető, ahol a patrocíniumi nevek nagyobb gyakoriságából adódóan az azonosnevűség is nagyobb valószínűséggel jelenhetett meg.

A megkülönböztető szerepű jelzővel álló *Szentmárton* nevek száma századról századra gyarapodik: a 14. században még csak 7 ilyen nevet találunk, a 15. században pedig már 21 jelzővel bővült nevet tudunk adatolni. Ezt a folyamatot a 19–20. század fordulóján lezajlott hivatalos helységnévrendezés teljesítette ki, amelynek során az addig még meglévő névazonosságokat is megszüntették.

Az elkülönítésre felhasznált jelzők szemantikai tartalma néhány jelentéskörhöz kapcsolódik (a patrocíniumi településnevek egész csoportjára vonatkozóan erről lásd MEZŐ 1996: 240–241). Leggyakrabban valamely közeli, többnyire jelentősebb település nevével különböztették meg az azonos nevű Szentmártonokat, mint ahogyan a Somogy megyei *Csurgószentmárton*-t (1582: *Chwrgo Zenth Marton*) és *Tabiszentmárton*-t is (1391: *Thabizenthmarton,* MEZŐ 1996: 156). Ez utóbbi példa azt a ritkább grammatikai megoldást mutatja, amelyben a jelzőként álló településnév *-i* képzővel kapcsolódik az alapnévhez. Előtagként víznév is szerepelhet, mint például a Zala megyei *Muraszentmárton* (1507: *Mwrazenthmarthon,* MEZŐ 1996: 157) és az Udvarhely széki *Homoródszentmárton* (1590: *Homorod-Szentmartonnak,* FNESz.) esetében. A jelző leírhatja a település földrajzi környezetét (1347: *Mezewzentmartun,* Pest vm., MEZŐ 1996: 155), utalhat kőből épült templomára (1471: *Kewzenthmarthon,* Bács vm., MEZŐ 1996: 152), vagy valamilyen híres terményére, mint a somogyi *Szilvás-* és *Diósszentmárton* esetében (1554: *Szilvás-Szent-Márton,* 1582: *Dyos Zenth Marthon,* MEZŐ 1996: 156). A Doboka vármegyében fekvő *Szépkenyerűszentmárton* (1625: *Zepkenierü zent Marton,* FNESz.) arról kapta a nevét, hogy a határában termő búzából ritka szép kenyeret sütnek. A Baranya megyei *Apátiszentmárton* (1408: *Apatizentmarton,* MEZŐ 1996: 153) apátsági birtok volt, a Somogy megyei *Besenyőszentmárton*-t (1358: *Beseneuzenmartun,* MEZŐ 1996: 155) pedig (talán egykori) besenyő lakóiról nevezték el.

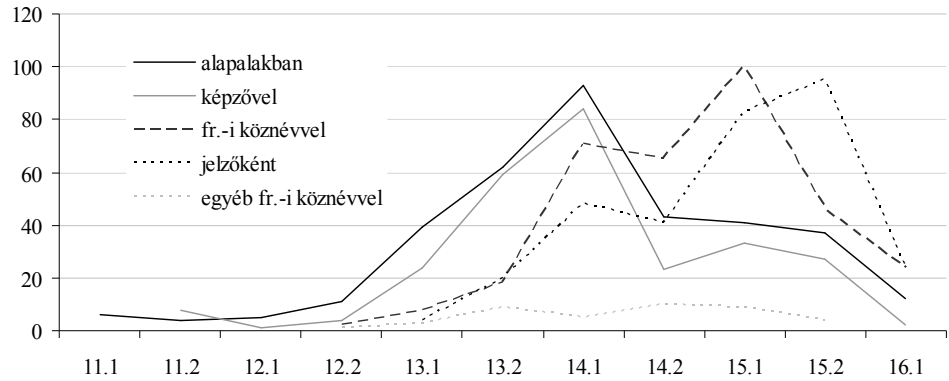
Elsőre e fenti névcsoportba tartozónak vélhetnénk a Küküllő vármegyei *Dicsőszentmárton* (1278: *Tycheu Sent Martun,* MEZŐ 1996: 155) és a baranyai *Hegy(i)szentmárton* (1554: *Högyiszentmárton,* MEZŐ 1996: 153) nevét is, mivel a *Szentmárton* jelzőjeként álló elemek alkalmasak a többi ilyen nevű településtől való elkülönítésre. Ám ezekben a jelző nem a településnévhez kapcsolódik, hanem *Szent Márton* nevéhez, és 'dicsőséges (Szent Márton)' értelmű, illetve a mártírhalált halt Szent Márton pápa hegyen lévő sírhelyére utal (FNESz. *Hegyszentmárton*).

A fenti adatsorokból könnyen megállapítható, hogy az egyrészes *Szentmárton* településnevek jóval korábbiak, mint az ezzel a névrésszel alakult kétrészes nevek. Ezek kronológiai viszonyait mutatja az alábbi diagram.

9. ábra. *A* Szentmárton*-t tartalmazó nevek szerkezeti típusainak kronológiai viszonyai*

Hasonló jelenséget látunk más településnévtípusok esetében is: RÁCZ ANITA a népnévből alakult településnevek körében mutatott rá erre a tendenciára (2016: 180).

10. ábra. *A népnévből alakult településnevek szerkezeti típusainak kronológiai viszonyai*

9. A *Szentmárton* nevek továbbélését természetesen egészen napjainkig követhetjük. E szentnév ma 30 hivatalos településnévben fordul elő a Kárpát-medencében: közülük 16 Magyarország területén, 9 Romániában, 3 Ausztriában, 2 pedig Szlovákiában található. Egyetlen esetben szerepel jelző nélkül (*Szentmárton,* Romániában), két esetben pedig maga a *Szentmárton* a településnév jelzője *(Szentmártonkáta, Szentmártonmacskás)*. Ez a névállomány a 19–20. század fordulóján elvégzett helységnévrendezés eredményeként rögzült a mai formájában. A nevek által jelölt települések elhelyezkedését az 5. térkép mutatja.

5. térkép. Szentmárton *nevek a 21. század elején*

Ezeket a kétrészes neveket a helyi nyelvhasználatban természetesen továbbra is egyszerűen *Szentmárton*-ként használják, gyakran persze az adott nyelvterületnek megfelelő nyelvjárási formában (pl. *Szemmártony*), de szerkezeti válozások következtében egészen szokatlan névformák is kialakulhattak e nevekből. *Kunszentmárton*-t például *Kunszent*-nek is nevezik (JNSzMFN. 5: 75), a Pest megyei *Szentmártonkáta* pedig *Mārtonkātá*-ként is szerepel (PMFN. 5: 33). E névszerkezeti változási folyamat, a redukció egyébként más településnév-típusokban is megjelenik, ennek révén lett például *Kisújszállás* nevéből *Kisúj*.

Olyan *Szentmárton* települést is ismerünk, amely hivatalos névváltoztatás révén kapott új nevet: így lett például 1965-ben *Győrszentmárton*-ból *Pannonhalma* (FNESz.). Fordított irányú változtatásról is van azonban tudomásunk: a Heves megyei *Fancsal* község lakosságának kívánságára a település nevét a 19. század végén a *Rózsaszentmárton* névvel cserélték fel a falu templomának védőszentjére utalva, a név előtagját pedig annak megfelelően megválasztva, hogy „a községben szeretik a rózsát, minden udvar, kert tele van rózsával” (FNESz.).

A más települések határába beolvadt vagy éppen elpusztult *Szentmárton* falvak neve igen gyakran mikrotoponimaként él tovább akár régi *Szentmárton* alakjában, akár földrajzi köznevekkel vagy jelzőkkel összekapcsolódva: *Szentmártin(i)-dűlő, Szentmárton-rét, Szentmárton-folyó, Kis-Szentmárton, Felső-Szentmárton* stb. Ilyen nevek a megyei és járási helynévgyűjteményekből tucatszámra kerülnek elő, s jó néhány találatot ad rájuk a Magyar Digitális Helynévtár keresője is.

Szentmárton neveket abban az esetben is gyaníthatunk a háttérben, a történetiségben, ha ma a név a *szent* előtag nélkül, *Márton* formában fordul elő. A budai *Mártonhegy* városrész például azon a dombon épült, amelyen még a 18. század végén is állt a Szent Márton tiszteletére emelt kápolna. Másfelől viszont a helynevek között ál-Szentmártonok is előfordulhatnak olykor: a Borsod-Abaúj-Zemplén megyében fekvő *Martonyi* település egykor *Marton* nevet viselt (1249: *Mortun,* Gy. 1: 787). Egy alkalommal feltűnik azonban 1273>1435: *Zenthmarthon* alakban is (uo.). KISS LAJOS az adatot a falu templomára utaló névnek gondolja (FNESz.), csakhogy templomának nem Szent Márton, hanem Szűz Mária volt a védőszentje (MEZŐ 2003: 522). Ez esetben inkább arról lehet szó, hogy az oklevélben *Marton* neve egybeírva szerepel a vele szomszédos *Szend* nevével *(szenth marton)*.

Ez utóbbi példák pedig egyúttal azt is jelzik, hogy a bevezető gondolatokban említett okokon túlmenően is miért nem tekinthetjük soha sem teljesnek az efféle vizsgálatok alapjául szolgáló névanyag bemutatását.

Irodalom

BÖLCSKEI ANDREA 2005. A szentnévi alaptagú helységnevek korrelációs rendszerének alakulása. *Névtani Értesítő 27:* 152–162.

BÖLCSKEI ANDREA 2010. *A magyar településnevek korrelációs rendszerének alakulása a természetes névadás korszakában.* A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 2. Budapest.

FNESz. = KISS LAJOS 1988. *Földrajzi nevek etimológiai szótára I–II.* Negyedik, bővített és javított kiadás. Budapest, Akadémiai Kiadó.

Gy. = GYÖRFFY GYÖRGY 1963–1998. *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza I–IV.* Budapest, Akadémiai Kiadó.

HOFFMANN ISTVÁN 1998. Gondolatok a történeti helynévkutatásról. *Magyar Nyelvjárások 35:* 121–129.

HOFFMANN ISTVÁN 1999. Névrendszertani megjegyzések a patrocíniumi helységnevek történetéhez. *Névtani Értesítő 21:* 66–70.

HOFFMANN ISTVÁN 2004. Az oklevelek helynévi szórványainak nyelvi hátteréről. *Helynévtörténeti Tanulmányok 1:* 9–61.

HOFFMANN ISTVÁN 2010. *A Tihanyi alapítólevél mint helynévtörténeti forrás.* A Magyar Névarchívum Kiadványai 16. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó.

JNSzMFN. 5. = *Jász-Nagykun-Szolnok megye földrajzi nevei V. Tiszazug.* Közzétette FARKAS FERENC. Jászberény–Kunszentmárton, 1994.

KNIEZSA ISTVÁN 1943–1944. Keletmagyarország helynevei. In: DEÉR JÓZSEF–GÁLDI LÁSZLÓ szerk. *Magyarok és románok I–II.* Budapest, Akadémiai Kiadó. I, 111–313.

KOVÁCS ÉVA 2015. *A Tihanyi összeírás mint helynévtörténeti forrás*. A Magyar Névarchívum Kiadványai 34. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó.

MEZŐ ANDRÁS 1996. *A templomcím a magyar helységnevekben. 11–15. század.* METEM-könyvek 15. Budapest.

MEZŐ ANDRÁS 2003. *Patrocíniumok a középkori Magyarországon.* METEM-könyvek 40. Budapest.

MIKESY SÁNDOR 1967. A „vallási" helynevekről. *Magyar Nyelv 63:* 474–476.

PMFN. 5. = *Pest megye földrajzi nevei V. A Nagykátai járás.* Közzétette FARKAS FERENC. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Magyar Nyelvészeti Tanszékének Kiadványai 4. Piliscsaba, 2002.

RÁCZ ANITA 2015a. A foglalkozásnévi településnevek történeti tipológiai sajátosságai. In: BÁRTH M. JÁNOS–BODÓ CSANÁD–KOCSIS ZSUZSANNA szerk. *A nyelv dimenziói. Tanulmányok Juhász Dezső tiszteletére.* Budapest, ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete–Magyar Nyelvtudományi Társaság. 50–61.

RÁCZ ANITA 2015b. A nép- és törzsnévi helynevek történeti tipológiai sajátosságai. *Helynévtörténeti Tanulmányok 11:* 17–34.

RÁCZ ANITA 2016a. Régi magyar településnév-típusok relatív kronológiai viszonyai. In: BENŐ ATTILA–T. SZABÓ CSILLA szerk. *Az ember és a nyelv — térben és időben. Emlékkönyv Szabó T. Attila születésének 110. évfordulóján.* Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület. 410–421.

RÁCZ ANITA 2016b. *Etnonimák a régi magyar településnevekben.* A Magyar Névarchívum Kiadványai 37. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó.

SZENTGYÖRGYI RUDOLF 2013. A Tihanyi alapítólevél személynevei II. Az alapítólevél hagionimái. *Névtani Értesítő 35:* 157–178.

SZENTGYÖRGYI RUDOLF 2014. Tóth Valéria szerk., Patrociny Settlement Names in Europe. Onomastica Uralica 8. (Ismertetés.) *Névtani Értesítő 36:* 241–245.

TÓTH VALÉRIA 2007. A templomcímből alakult településnevek keletkezési körülményeiről. *Magyar Nyelv 103:* 408–419.

TÓTH VALÉRIA 2008. *Településnevek változástipológiája.* A Magyar Névarchívum Kiadványai 14. Debrecen, Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke.

TÓTH VALÉRIA 2010. A patrocíniumi településnevek nyelvföldrajzi tanulságai. In: P. LAKATOS ILONA–SEBESTYÉN ZSOLT szerk. *Emlékkönyv Mező András tiszteletére.* Nyíregyháza, Bessenyei Könyvkiadó. 133–140.

TÓTH VALÉRIA szerk. 2011a. *Patrociny Settlement Names in Europe. Onomastica Uralica* 8. Debrecen–Helsinki.

TÓTH VALÉRIA 2011b. Patrociny Settlement Names in the Carpatian Basin. In: TÓTH, VALÉRIA szerk. *Patrociny Settlement Names in Europe. Onomastica Uralica 8.* Debrecen–Helsinki. 175–206.

VHL. = ILA BÁLINT–KOVACSICS JÓZSEF 1964. *Veszprém megye helytörténeti lexikona.* Budapest, Akadémiai Kiadó.